

Date: 21st January-2026

**MAXSUS TA'LIM EHTIYOJLARI BO'LGAN O'QUVCHILAR UCHUN
RAQAMLI SAVODXONLIKNI SHAKLLANTIRISHDA INFORMATIKANING
O'RNI**

Kenjayev Akbarali Abduraxmonovich

Respublika imkoniyati cheklangan shaxslar uchun
ixtisoslashtirilgan maxsus texnikumi maxsus fan o'qituvchisi

Berdiyeva Zulfiya Murodilla qizi

Respublika imkoniyati cheklangan shaxslar uchun ixtisoslashtirilgan maxsus
texnikumi aniq fanlar kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada maxsus ta'lim ehtiyojlari bo'lgan, imkoniyati cheklangan o'quvchilar uchun raqamli savodxonlikni shakllantirishda informatika fanining o'rni ilmiy-pedagogik jihatdan tahlil qilingan. Unda maxsus texnikumlar sharoitida informatika fanini moslashtirilgan o'qitish, raqamli va assistiv texnologiyalardan foydalanish, amaliy ko'nikmalarni rivojlantirish hamda o'quvchilarning kasbiy tayyorgarligi va ijtimoiy moslashuvini ta'minlash masalalari yoritilgan. Shuningdek, raqamli xavfsizlik, masofaviy ta'lim imkoniyatlari va o'qituvchining raqamli pedagogik kompetensiyasining ahamiyati asoslab berilgan. Maqola inklyuziv ta'lim tizimini rivojlantirishda informatika fanining strategik ahamiyatini ochib beradi.

Kalit so'zlar: maxsus ta'lim ehtiyojlari, imkoniyati cheklangan o'quvchilar, raqamli savodxonlik, informatika fani, maxsus texnikum, kompyuter texnologiyalari, assistiv texnologiyalar, inklyuziv ta'lim.

Zamonaviy jamiyatning barqaror rivojlanishi axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal taraqqiyoti bilan chambarchas bog'liqdir. Raqamli texnologiyalar ta'lim, sog'liqni saqlash, iqtisodiyot, davlat boshqaruvi va kundalik turmush jarayonlarining ajralmas qismiga aylanib bormoqda. Bunday sharoitda har bir shaxs, jumladan, maxsus ta'lim ehtiyojlari bo'lgan, imkoniyati cheklangan o'quvchilarning ham raqamli savodxonlik darajasini oshirish dolzarb ijtimoiy-pedagogik vazifa sifatida namoyon bo'lmoqda.

Bugungi kunda maxsus texnikumlarda tahsil olayotgan o'quvchilarni kompyuter texnologiyalariga o'rgatish nafaqat ularning bilim doirasini kengaytirish, balki jamiyatda munosib o'rin egallashi, mustaqil hayot kechirishi va kasbiy faoliyat bilan shug'ullanishi uchun muhim asos bo'lib xizmat qiladi. Ayniqsa, imkoniyati cheklangan o'quvchilar uchun informatika fani bilim berish bilan bir qatorda, ularning funksional imkoniyatlarini qo'llab-quvvatlovchi, ta'lim jarayonidagi to'siqlarni kamaytiruvchi samarali vosita hisoblanadi.

Maxsus ta'lim ehtiyojlari bo'lgan o'quvchilar ko'pincha an'anaviy ta'lim shakllarida qiyinchiliklarga duch keladilar. Shu sababli informatika fanida qo'llaniladigan moslashtirilgan dasturiy ta'minotlar, assistiv texnologiyalar, interaktiv va vizual o'qitish

Date: 21st January-2026

usullari ularning ta'lim jarayonida faol ishtirok etishini ta'minlaydi. Raqamli savodxonlik esa bunday o'quvchilarga axborotni mustaqil qabul qilish, qayta ishlash va undan ongli foydalanish imkonini beradi. Shu bilan birga, informatika fanini o'qitish maxsus texnikum o'quvchilarini kelajak kasbiga yo'naltirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Kompyuter texnologiyalarini egallagan imkoniyati cheklangan shaxslar mehnat bozorida talabgir bo'lgan kasblarni o'zlashtirish, masofaviy ish faoliyati bilan shug'ullanish hamda ijtimoiy-iqtisodiy hayotda faol qatnashish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Bu esa inklyuziv jamiyatni shakllantirish yo'lidagi muhim qadamlardan biri hisoblanadi.

Maxsus ta'lim ehtiyojlari bo'lgan o'quvchilar uchun raqamli savodxonlikni shakllantirishning pedagogik asoslari. Maxsus ta'lim ehtiyojlari bo'lgan o'quvchilarda raqamli savodxonlikni shakllantirish jarayoni an'anaviy ta'limdan farqli yondashuvlarni talab etadi. Ushbu jarayonda pedagogik jarayonni individuallashtirish, o'quvchilarning psixofiziologik xususiyatlarini inobatga olish va ularning imkoniyatlariga mos o'quv muhitini yaratish muhim hisoblanadi. Informatika fani aynan shu vazifalarni amalga oshirish uchun qulay pedagogik platforma bo'lib xizmat qiladi.

Raqamli savodxonlikni rivojlantirishda o'quvchilarning:

- axborotni qabul qilish tezligi;
- motorik va sensor imkoniyatlari;
- idrok va tafakkur darajasi inobatga olinishi lozim.

Shu asosda informatika mashg'ulotlari bosqichma-bosqich, sodda va tushunarli shaklda tashkil etiladi. Bu esa o'quvchilarning bilimlarni mustahkam o'zlashtirishiga yordam beradi.

Informatika fanida moslashtirilgan raqamli texnologiyalardan foydalanish.

Maxsus texnikumlarda informatika fanini o'qitishda moslashtirilgan raqamli texnologiyalar muhim ahamiyatga ega. Bunday texnologiyalar imkoniyati cheklangan o'quvchilarning ta'lim jarayonidagi ishtirokini faollashtiradi hamda ularning mustaqil ishlash ko'nikmalarini rivojlantiradi. Xususan, quyidagi vositalardan samarali foydalanish mumkin:

- ✓ ko'rish imkoniyati cheklangan o'quvchilar uchun ekran o'quvchi dasturlar;
- ✓ eshitishda nuqsoni bo'lgan o'quvchilar uchun vizual interfeyslar va subtitrl materiallar;
- ✓ harakat imkoniyati cheklangan o'quvchilar uchun maxsus klaviatura va sichqoncha modellaridan foydalanish;
- ✓ o'rganishni yengillashtiruvchi interaktiv simulyatorlar va mashq dasturlari.

Mazkur texnologiyalar informatika fanini o'rganishni qulay va samarali qiladi hamda raqamli savodxonlikni shakllantirishga xizmat qiladi.

Amaliy mashg'ulotlar orqali raqamli ko'nikmalarni rivojlantirish. Informatika fanining asosiy ustunligi uning amaliy yo'naltirilganligidadir. Maxsus texnikum o'quvchilari uchun dars jarayonida nazariy bilimlardan ko'ra amaliy mashg'ulotlarga ko'proq e'tibor qaratilishi maqsadga muvofiqdir. Amaliy topshiriqlar orqali o'quvchilar kompyuter bilan ishlashni real faoliyat jarayonida o'zlashtiradilar.

Date: 21st January-2026

Amaliy mashg'ulotlar quyidagi yo'nalishlarni qamrab oladi:

- matn muharrirlari yordamida hujjatlar tayyorlash;
- elektron jadvallar bilan ishlash;
- oddiy taqdimotlar yaratish;
- grafik elementlar va rasmlar bilan ishlash;
- internetdan maqsadli va xavfsiz foydalanish.

Bunday mashg'ulotlar o'quvchilarning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi va ularni kelajak kasbiy faoliyatga tayyorlaydi.

Informatika fanining kasbiy yo'naltiruvchi ahamiyati. Maxsus texnikumlarda informatika fanini o'qitish imkoniyati cheklangan o'quvchilarni kasbga yo'naltirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Raqamli savodxonlikka ega bo'lgan bitiruvchilar turli sohalarda o'z mehnatini taklif eta oladi. Xususan, informatika orqali o'quvchilar:

- kompyuter operatori;
- ma'lumotlar bilan ishlash mutaxassisi;
- ofis texnikasi yordamchisi;
- masofaviy xizmat ko'rsatuvchi xodim kabi kasblarga tayyorlanadi.

Bu esa ularning mehnat bozoriga moslashuvini yengillashtiradi va ijtimoiy faolligini oshiradi.

Informatika ta'limi orqali ijtimoiy moslashuv va mustaqillikni ta'minlash. Raqamli texnologiyalar imkoniyati cheklangan o'quvchilarning ijtimoiy hayotga integratsiyasida muhim rol o'ynaydi. Informatika fanini o'zlashtirgan o'quvchilar onlayn muloqot qilish, elektron xizmatlardan foydalanish, masofaviy ta'lim va ish faoliyatida ishtirok etish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Bu jarayon o'quvchilarning:

- kundalik hayotda mustaqil qaror qabul qilish;
- axborotdan ongli foydalanish;
- jamiyat bilan faol muloqotda bo'lish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Natijada, informatika fani ularning shaxs sifatida kamol topishida muhim omilga aylanadi.

Raqamli xavfsizlik va axborot madaniyatini shakllantirishda informatikaning o'rni. Maxsus ta'lim ehtiyojlari bo'lgan o'quvchilar uchun raqamli savodxonlik nafaqat texnik ko'nikmalarni, balki axborotdan xavfsiz va mas'uliyatli foydalanish madaniyatini ham o'z ichiga oladi. Informatika fanida raqamli xavfsizlik asoslarini o'rgatish o'quvchilarning internet makonidagi xatarlarni anglashiga va ulardan himoyalanih ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Ushbu yo'nalishda o'quvchilarga:

- shaxsiy ma'lumotlarni himoyalash qoidalari;
- kuchli parol yaratish va uni saqlash;
- zararli havolalar va firibgarlik usullarini aniqlash;
- ijtimoiy tarmoqlarda to'g'ri muloqot qilish madaniyati o'rgatiladi.

Bu bilimlar imkoniyati cheklangan o'quvchilarning raqamli makondagi mustaqilligini va xavfsizligini ta'minlaydi.

Date: 21st January-2026

Masofaviy ta'lim va raqamli platfomalardan foydalanish imkoniyatlari. Informatika fanining muhim jihatlaridan biri – masofaviy ta'lim imkoniyatlarini o'quvchilarga o'rgatishdir. Maxsus texnikum o'quvchilari uchun masofaviy ta'lim platfomalari jismoniy to'siqlarni bartaraf etishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Informatika mashg'ulotlarida o'quvchilar:

- ✚ onlayn ta'lim platfomalarda ro'yxatdan o'tish;
- ✚ video darslarni ko'rish va topshiriqlarni yuklash;
- ✚ elektron test va baholash tizimlaridan foydalanish;
- ✚ o'qituvchi bilan masofaviy muloqot qilish ko'nikmalarini egallaydilar.

Bu jarayon ularning uzluksiz ta'lim olish imkoniyatlarini kengaytiradi.

Informatika fanini o'qitishda motivatsiyani oshirish omillari. Maxsus ta'lim ehtiyojlari bo'lgan o'quvchilar bilan ishlashda motivatsiya masalasi alohida ahamiyat kasb etadi. Informatika fanida o'quvchilarning qiziqishini oshirish uchun ta'lim jarayonini hayotiy misollar va real vazifalar asosida tashkil etish muhimdir.

Motivatsiyani oshirishda:

- ❖ o'quvchilarning kundalik hayotida qo'llaniladigan topshiriqlar;
- ❖ kichik loyihalar va amaliy vazifalar;
- ❖ natijaga yo'naltirilgan topshiriqlar;
- ❖ rag'batlantiruvchi baholash usullari samarali hisoblanadi.

Bunday yondashuv o'quvchilarning fanga bo'lgan ijobiy munosabatini shakllantiradi.

O'qituvchining kasbiy kompetensiyasi va raqamli pedagogik roli. Maxsus texnikumlarda informatika fanining samaradorligi ko'p jihatdan o'qituvchining kasbiy tayyorgarligi va raqamli pedagogik kompetensiyasiga bog'liq. O'qituvchi nafaqat fan bilimlariga ega bo'lishi, balki maxsus ta'lim ehtiyojlari bo'lgan o'quvchilar bilan ishlash metodikasini ham chuqur bilishi lozim. O'qituvchi:

- moslashtirilgan o'quv materiallarini ishlab chiqishi;
- o'quvchilarning individual imkoniyatlarini baholashi;
- psixologik qo'llab-quvvatlovchi muhit yaratishi;
- zamonaviy raqamli vositalardan samarali foydalanishi orqali ta'lim sifatini

oshiradi.

Raqamli savodxonlik orqali inklyuziv jamiyatni rivojlantirish. Informatika fanida shakllantirilgan raqamli savodxonlik imkoniyati cheklangan o'quvchilarning jamiyatda teng huquqli ishtirok etishiga zamin yaratadi. Raqamli texnologiyalar yordamida ular davlat xizmatlaridan foydalanish, masofaviy ish faoliyatini olib borish, onlayn hamjamiyatlarda ishtirok etish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Bu esa inklyuziv jamiyatni shakllantirish, ijtimoiy tenglikni ta'minlash va imkoniyati cheklangan shaxslarning hayot sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, maxsus ta'lim ehtiyojlari bo'lgan o'quvchilar uchun raqamli savodxonlikni shakllantirish bugungi ta'lim tizimining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Ushbu jarayonda informatika fani markaziy o'rin tutib, o'quvchilarning bilim,

Date: 21st January-2026

ko'nikma va malakalarini rivojlantirish bilan bir qatorda, ularning ijtimoiy moslashuvi va kasbiy shakllanishiga xizmat qiladi.

Informatika fanini maxsus texnikumlarda moslashtirilgan va amaliy yondashuvlar asosida o'qitish imkoniyati cheklangan o'quvchilarning individual ehtiyojlarini inobatga olishga, ta'lim jarayonidagi to'siqlarni kamaytirishga hamda teng ta'lim imkoniyatlarini yaratishga yordam beradi. Raqamli texnologiyalar va assistiv vositalardan foydalanish o'quvchilarning mustaqil bilim olishga bo'lgan qiziqishini oshiradi hamda ularning o'ziga bo'lgan ishonchini mustahkamlaydi.

Shuningdek, informatika fanida shakllantirilgan raqamli savodxonlik imkoniyati cheklangan o'quvchilarning mehnat bozoriga moslashuvini yengillashtiradi, masofaviy ta'lim va ish faoliyatida ishtirok etish imkoniyatlarini kengaytiradi. Bu esa ularning jamiyat hayotida faol, mustaqil va ijtimoiy foydali shaxs sifatida shakllanishiga zamin yaratadi.

Umuman olganda, maxsus ta'lim ehtiyojlari bo'lgan o'quvchilar uchun informatika fanini rivojlantirish, uni zamonaviy raqamli pedagogika asosida tashkil etish hamda o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyasini oshirish inklyuziv ta'lim tizimini takomillashtirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Natijada, raqamli savodxonlik orqali imkoniyati cheklangan o'quvchilarning hayot sifati va ijtimoiy faolligi sezilarli darajada oshadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Abdullayeva M.A., Inklyuziv ta'lim asoslari, O'qituvchi, Toshkent, 2020, 180 b.
2. Yo'ldoshev J.G., Ta'limda axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, Fan va texnologiya, Toshkent, 2019, 156 b.
3. Xodjayev B.X., Maxsus pedagogika va psixologiya, Sharq, Toshkent, 2018, 212 b.
4. Karimova S.S., Maxsus ta'lim tizimida raqamli texnologiyalardan foydalanish masalalari, Pedagogik ta'lim jurnali, 2021, 3-son, 45–50-betlar.
5. Назарова Н.М., Специальная педагогика, Prosveshcheniye, Moskva, 2019, 320 s.
6. UNESCO, ICT in Education for Persons with Disabilities, UNESCO Publishing, Paris, 2018, 134 p.
7. European Agency for Special Needs and Inclusive Education, Digital Technology in Inclusive Education, Brussels, 2020, 98 p.

